

Bir Ahlâk Problemi Olarak Yabancılaşma ve Yahya Kemal

H. Ömer ÖZDEN*

Özet

En genel haliyle “özden uzaklaşma” olarak tanımlanabilecek olan yabancılaşma, Osmanlı'nın son dönemlerindeki pek çok aydın gibi Yahya Kemal'in hayat serüveninde de kendisini göstermektedir. Dindar bir ailede ve muhitte yetişen Yahya Kemal, bir süre sonra Batı'ya hayranlık beslemiş ve İstanbul'da yaşamaya başladıktan sonra artan hayranlığı sebebiyle Paris'e gidip orada millî ve kültürel değerlerinden uzaklaşıp sosyalist bir bakış açısını benimsemiştir. Hatta yabancılaşmayı medenileşmenin bir gereği olarak görmüştür. Yabancılaşmasının ikinci aşaması ise yabancılaşmayı içselleştirerek ona karşı bir eleştiri geliştirmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Batı'dan etkilenecek geliştirdiği fikirlerini bir süre savunmaya devam ettikten sonra tarih alanında yaptığı okumalar ile millî değerlere ve milletine saygısı yeniden atmış, Türk şiirini yabancı tesirlerden kurtarmak için çaba göstermiş ve öz kültürüne dönmüştür. Makalede, Yahya Kemal özelinde, Türk toplumunda ahlâkî ve millî değerlere yabancılaşmadan uzak kalabilmenin ne şekilde mümkün olacağı ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşma, Yahya Kemal, millî değerler, ahlâk, toplum

Alienation as A Moral Problem and Yahya Kemal

Abstract

Alienation, which can be defined most commonly as “getting away from the essence”, also shows itself in the life of Yahya Kemal similar to many intellectuals in the late Ottoman period. Although Yahya Kemal had grown up in a religious family, after a while he admired West, went to Paris and distance itself from national and cultural values while adopting a socialist world of view. Even he started to see alienation as a requirement of civilisation. The second stage of alienation emerges on him by developing a critique on alienation while internalising it. Although he defends ideas developed by affecting from West, he come back to his essence while reading on history and made an effort to recover Turkish poetry from foreign influence. In the article, in particular Yahya Kemal, it is debated that how Turkish society can stand itself far from alienation of moral and national values.

Key Words: Alienation, Yahya Kemal, national values, morality, society

---

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, omerozden25@hotmail.com, (0442) 231 35 96.

1- Felsefi Bir Kavram Olarak Yabancılaşma

Terim olarak yabancılaşmayı, bireysel, toplumsal ve felsefi olmak üzere birkaç bakımdan ele alabiliriz. İlki, bireysel bakımdan insanın kendi öz benliğinden ayrılarak başka kişiliklere özenme veya o kişiliğe bürünme şeklinde düşünülebilir ki bu tarz bir tanımlama, daha çok psikolojik temellidir. Yabancılaşma, toplumsal açıdan ele alındığında toplumun, kendine özgü kültürel değerlerini ve yaşayış biçimini, tedrici olarak değiştirerek değer yargılarından uzaklaşıp başka bir toplum yapısına bürünmesi olarak tanımlanabilir. Bunun da sosyolojik temelli bir betimleme olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Meselenin bir de felsefi boyutu bulunmaktadır ki o da psikolojik ve sosyolojik temelden yoksun olarak tanımlanamaz. Felsefe sözlüklerinin verdikleri tanımlamalar, bu kanaatimi ortaya koyar niteliktedir. Sözelimi bu sözlüklerden birinde yabancılaşma için “bir kimsenin kendi emeğinin ürünlerinden aşırı biçimde kopması; genellikle yaşamın aslında çekici ve değerli olabilecek kimi yönlerinden açıkça nefret etmeyle ya da bunlara kayıtsız kalmayla sonuçlanan toplumsallıktan ayrı düşme”¹ şeklinde yapılan tanım, bu iddiamızı kanıtlar niteliktedir. Nitekim bir başka felsefe sözlüğünde de benzer durum söz konusudur. Bu sözlüğe göre yabancılaşma, “bir kimsenin kaybettiği bir takım özelliklerin kendi dışındaki bir varlıkta bulunduğunu fark etmesi halini ifade eder veya dış şartların etkisiyle şahsiyet özelliklerini kaybetmiş bir kimsenin veya bir grubun bu duruma karşı kazandığı bilinç halidir.”²

Bu tanımlamalar ışığında felsefi bir kavram olarak yabancılaşma, kişisel ve milli bilinç ile şahsiyetin unutulması suretiyle ruhun kendisine, çevresine ve milli kültürüne yabancılaşma hissetmesi tarzında anlaşılabilir.³ Her ferden çocukluktan itibaren ailesinden aldığı ilk eğitim, ahlak eğitimidir. Aileler, çocuklarının aile bireylerine, büyüklerine, milli ve manevi değerlerine saygıda kusur etmeyen birer evlat olarak yetişmelerini temin etmek için uğraştıkları gibi, çocuklarını genel ahlak yargılarına saygı duyan bireyler olarak da yetiştirmeye gayret ederler. Nitekim bu tarzda eğitilen çocuklar, olumsuz etkilere maruz kalmadıkları sürece bu ilkelere bağlı kalırlar. Ancak günümüzde gerek televizyonlarda yayınlanan dizi ve filmler, reklamlar, gerek internet üzerinden yapılan çeşitli yayınlar ve oyunlar, gerekse gazete, dergi ve kitaplar yoluyla olumsuz etkiler yaratan yayınlar ve başka

¹ Abdülbaki Güçlü - Erkan Uzun - Serkan Uzun - Ümit Hüsrev Yolsal, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2003, s. 1563.

² Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 9. Baskı, Ankara 2004, s. 451.

³ Bkz. Süleyman Hayri Bolay, “Yabancılaşma Karşısında Yahya Kemal”, *Hece Dergisi Yahya Kemal Beyatlı Özel Sayısı*, sayı 145, Ocak 2009, s. 79.

nedenler, çocukları, gençleri ve toplumun bütünü olumsuz etkileyerek birçok bakımdan olduğu gibi, ahlaki açıdan da kimlik değişimlerine yol açabilmektedir. Ferdin, önce kendisine ve kişiliğini oluşturmada etkili olan içinde yetiştiği çevreye; sonra da milli şahsiyetinin şekillenmesini sağlayan ortamın milli, manevi, kültürel değerlerine karşı olumsuz tavır alması ve hatta çatışması halini anlatan bu durum, geçmişte de farklı yollarla toplumumuzda görülmüştür. Geçmişte daha ziyade entelektüel kesimde görülen ve içinde yetiştiği toplumsal, ahlaki, milli ve manevi değerlerine karşı kendisini yabancı gibi hissetme durumu, iletişim vasıtalarının yaygınlaşması ve toplumu oluşturan herkes tarafından kullanılması dolayısıyla günümüzde sadece entelektüeller arasında değil toplumun bütün kesimlerinde rahatlıkla izlenebilmektedir. Böylece ahlaki değerlerimizde bir yozlaşma ve bunun sonucu olarak da toplumumuzda hitap tarzımızdan giyim tarzımıza, oturuş kalkışımızdan sevgi ve saygımıza kadar ahlaki yapımızda bir dejenerasyon durumu oldukça bariz bir şekilde hissedilmektedir.

Etkileri günümüzde daha çok hissedilebilen bu yabancılaşma olgusunu, geçmişte birçok entelektüelimizde olduğu gibi, düşünce macerasının ilk zamanlarında Yahya Kemal'de de müşahade etmek mümkündür.

2- Yahya Kemal'de Yabancılaşmanın Aşamaları

Yahya Kemal'de yabancılaşmayı iki aşamalı olarak görebiliriz. Bunlardan ilki kendisine, ailesine, çevresine, içinde bulunduğu milli muhite, mensubu olduğu kültür çevresine yabancılaşması; ikincisi de yabancılaştığı değerlere yeniden dönüp içselleştirmesi ve sonrasında da yabancılaşmaya karşı eleştirel bir fikir mücadelesi başlatmasıdır.

a- Kendisine, Ailesine ve Milli Muhitine Yabancılaşması

Yahya Kemal, Üsküp'teki çocukluk yıllarında itikadı yüksek olan annesinin ve onu sürekli ibadet halinde görmesinin, mahallelerindeki Rifaî dergâhının, evlerinin yanı başındaki cami ve onun minarelerinden yükselen ezan seslerinin, Üsküp'ün tarihi ve sakin yapısının, yakınlarındaki mezarlıkların manevi havası ve özellikle de annesinin ölümünün etkisiyle İslam dinine bir hayli ilgi duymuş ve hatta dindar bir genç olmuştur. "Hâsılı çocukluğumun muhiti uhrevî bir âlemde... Muhit, ahiret havasıyla doluydu... İlk sofuluğum, on üç yaşında, annemin ölümüyle başladı. İsbey Camii'nde annemin ruhuna hemen her akşam Yasın okumaya başladım. Müslümanlık âlemine o kapıdan girdim, diyebilirim."⁴

İlk çocukluk yıllarını böyle milli ve manevi bir ortamda geçiren Yahya Kemal, babasının isteği üzerine liseyi okumak için 1902 yılında İstanbul'a gelmiş ve burada

⁴ Yahya Kemal, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyâsî ve Edebî Hâtıralarım*, İstanbul Fetih Cemiyet Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1986, s. 35. (Bu kitap için buradan itibaren ÇGH rumuzu kullanılacaktır)

akrabaları İbrahim Beylerin yalısında kalmış ve 18 yaşındaki bu genç, o devrin alafranga neslinin bütün çocukları gibi bir Paris sevdasına tutulmuştur.⁵ Yahya Kemal'in Paris sevdasına kapılmasında bazı sebepler etkin rol oynamıştır. Bunlar arasında Servet-i Fünûn dergisinde çıkan Edebiyât-ı Cedîde akımına mensup olanların şiirleri ve nesirleri ve tercümelerinde anlatılan Avrupa ve Paris tasvirleri önemli rol oynamaktadır. Bir yanda Paris'in hürriyet havası onu sararken, diğer yandan İstanbul'daki Abdulhamit baskısından kaynaklanan hafiyelik havası onu ürkütmektedir. Yahya Kemal, bunlardan dolayı "memleketi zindan, Avrupa'yı nurlu bir âlem olarak görüyordum" demektedir. Sokaklarda, vapurda, şurda burda rastladığı bıçkın takımından, güzide insanlara kadar herkesin bakışlarından, tavırlarından rahatsızlık duyan, "bilhassa Asya ahlakından müteneffir" (nefret eden) olduğunu belirten Yahya Kemal, "kendi milli muhitimin cenderesinden kurtulmak, Tevfik Fikret'in şiirlerinde ve Hâlid Ziyâ'nın nesrinde ve bu iki müteceddidin (yenilikçi) peşine takılmış gençlerin eserlerinde, Fransızca'dan tercüme edilmiş romanlarda gördüğüm âleme atılmak istiyordum."⁶

Onu Paris'e çeken sebeplerden biri de, uzun yıllar Paris'te kalmış bir aile dostu olan Şekib Bey'in Paris'i coşkuyla anlatmasıdır. "Şekib Bey, İbrahim Bey ailesinin gençlerini etrafına alır, Avrupa feylesoflarının fikirlerini söyler, Paris'den büyük bir cuşişle bahsederdi; Avrupa medeniyetinden başka bir medeniyet olmadığını, kendisine mahsus bir talâkatle ve hararetle konuşmalarla anlatırdı. Şekib Bey, terbiyesi, ahlakı, hal ü tavrı ve Fransızca'yı bir Fransız gibi konuşacak kadar iyi bilmesi itibarıyla, hepimize bir model gibi görünürdü. Lakin Şekib Bey, Müslümanlığa Osmanlılığa, hatta Türklüğe düşmandı. Bu derece kozmopolitti. En büyük eksiği millî inanışıydı. Daha fenası bu, müteaddî (zorlayıcı) bir haldeydi. Fikirlerini telkin ederdi. Bizde bir gencin yapacağı iş varsa o da bir kolayını bulup Paris'e firar etmek ve orada yaşamak olduğunu söylerdi."⁷ Bir diğer ve önemli sebep ise Paris'te faaliyet gösteren Jön Türklerdir.⁸

Gençliğin verdiği heyecan ve acelecilikle, düşüncelerini ölçüp tartmadan hareket eden Yahya Kemal, İstanbul'dan daha doğrusu nefret edercesine uzaklaşmak istediği kendi kültür dünyasından, özendiği yabancı bir kültür ortamına bir an önce ulaşmak için çareler aramıştır. Nitekim kaçak olarak bindiği ve çok heyecanlı geçen bir gemi yolculuğuyla Fransa'nın Marsilya limanında inen Yahya Kemal, derhal Paris'e geçmiştir. "Henüz on sekiz yaşında iken, yanımda çok

⁵ Yahya Kemal, ÇGH, s. 74.

⁶ Yahya Kemal, ÇGH, s. 74.

⁷ Nihad Sami Banarlı, *Yahya Kemal'in Hatıraları*, İstanbul Fetih Cemiyet Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1997, s. 41. (Bu kitap için buradan itibaren YKH rumuzu kullanılacaktır.)

⁸ Yahya Kemal, ÇGH, s. 74.

küçük bir para ile her türlü muhâtarayı göze alarak, Paris'e firar etmemde bu zatın (Şekip Bey) büyük tesiri oldu."⁹

Görülüyor ki Yahya Kemal, Paris'e gitmeden önce yetişmiş olduğu Türk ve İslam kültür çevresine yabancılaşmaya hazırdı. Bu süreç, kendi ifadesiyle İstanbul'dan firar ederek Paris'e gittiğinde birden ivme kazanmış ve giderek şiddetli boyutlara ulaşmıştır. Çünkü burada ikamet eden o dönemin bütün Türk aydınlarında, bir hastalık olarak niteleyebileceğimiz kendi kültürüne ve milliyetine karşı yabancılaşma en üst seviyede bulunmaktaydı. Yahya Kemal, Paris'te bulunan Türk mütefekkirlerinin sohbet ve yazılarından etkilenerek kendine ve mensubu olduğu kültüre yabancılaşmanın, medenileşmenin bir gereği olduğu kanaatine de ulaşmıştı. Aslında tüm bunların hepsinin ardında kendisinin de ifade ettiği gibi "millî muhitin dışında kalmanın psikolojisi yatmaktadır."¹⁰ Buna göre milli muhit içerisinde bulunma ve milli kültür eğitimi, yabancılaşmayı ortadan kaldıracak sebeplerin en önemlileridir.

Paris'te faaliyet gösteren Jön Türkler, mensubu oldukları Türk milletine ve kültürüne yabancılaşmanın merkezinde bulunuyorlar, özellikle de dini duyguları ve ahlaki çökertmek için düşmanca hareket ediyorlardı. Yahya Kemal, Fransa'ya gittiği ilk aylarda Abdullah Cevdet'in tavsiyesiyle gittiği Meaux Koleji'nde hızla öğrendiği Fransızcasıyla 1904 yılında Paris'e dönmüş ve Quarter Latin semtine yerleşmiştir. Bu semte yerleştikten sonra çocukluğunda annesinden ve çevresinden aldığı dini ve ahlaki terbiyeye muhalif bir çizgiye doğru ilerleyen Yahya Kemal'in, içinde bulunduğu ortamı yine Yahya Kemal'in kendi ifadelerinden takip edelim: "İstanbul'dan çıkarken zaten dine karşı kafamda şedid bir aksülamel vardı. Paris'te dinsizliğim arttı. 1904 senesi, Paris'te kilise ve din düşmanlığının azdığı ve sosyalist cereyanının sert bir rüzgâr gibi estiği bir seneydi. Mitinglere ve nümayişlere karışıyordum. Sokaklarda 'İnternational'ı dinlerken kalbim geniş bir insanlık sevgisiyle doluyordu ve gözlerim yaşarıyordu. Jaurés, Pressencé, Vaillant, anarşist Sebastian Faure ve Malato'nun nutuklarını hararetle dinliyordum. Dinsizlik ve ihtilalcilik heveslerim arta arta anarşist Jean Grave'ın müfrit bir tilmizi oluverdim. Bu düşünüşte ve yeni bir tarzda kekeleyişim bazı mısraları Doktor Abdullah Cevdet görmüş ve pek ziyade beğenmişti... İhtilalci hararetim 1905'e kadar sürdü ve sonra sönmeye yüz tuttu. Kendimi Paris'in eğlencelerine hevâ ü heveslerine kaptırdım."¹¹ Bu ifadeler, Paris'in onu ne derece yabancılaşmanın içine çektiğini göstermesi bakımından fevkalade önemlidir. O, bütün bu etkilerle sadece dini ve

⁹ Banarlı, YKH, s. 41.

¹⁰ Beşir Ayvazoğlu, *Eve Dönen Adam*, Ötüken Neşriyat, 2. Baskı, İstanbul 1996, s. 23.

¹¹ Banarlı, YKH, s. 80-81.

ahlaki duygularından değil, çocukluğunda Üsküp'teyken uşakları Hüseyin'den dinlediği tarihi hikâyelerle oluşturduğu milli duygularından da uzaklaşmaya başlamıştı. Artık Yahya Kemal, Paris'teki diğer Türk münevverleri gibi Türk kültürüne karşı hem psikolojik, hem de sosyal bir yabancılaşmanın içerisinde bulunuyordu.¹² Paris'teki durumunu anlattığı başka bir konuşmasında da yine oradaki çevrenin kendisini ne kadar etkisi altına aldığını şu cümleleriyle belirtmektedir: "Ben belki tam bir Müslüman sayılamam. Maddi fikirlerin şiddetle hükümran olduğu bir devirde Paris'te yetiştiğim için, Allah hakkında itikadım bir sarsıntı geçirmişti. Muhammed'in, nihayet Arabistan'da yetişmiş bir rehber olduğunu düşünüyordum."¹³

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki Yahya Kemal, Paris'te yaşadığı ilk dönemlerde, manevi nitelikli tüm duygularına karşı tam bir yabancılaşmanın içine girmiş ve kendi toplumuna, kültürüne, inancına, ahlakına ve hatta milliyetine karşı duyarsız bir hale gelmiştir.

b- Yabancılaşmaya Cephe Alışı

Yahya Kemal, Meaux Koleji'ndeki eğitimden sonra Paris'e geldiği günlerde belirtildiği gibi bir yandan sosyalist cereyanlara ilgi duyup mitinglerine katılırken bir yandan da Siyasi İlimler Okulu'na kayıt yaptırarak öğrenciliğe başlamış ve derslerine girdiği hocalardan özellikle Albert Sorel'in tesiri altında kalmıştır. Hayranlık derecesinde bir ilgi gösterdiği Sorel'i sadece derslerinde değil, ona meftun olduğunu söyleyen 104 öğrenciyle birlikte Assace Sokağı'ndaki konağında da ziyaret ederek saatlerce dinleme fırsatı bulmuştur. Sorel'in tarih hakkında verdiği bilgiler ve özellikle de onun 'tarih ortasında Fransızlığı arama usulleri' gitgide Yahya Kemal'in daha çok ilgisini çekmiştir. Çünkü Yahya Kemal'in tarihe merakı vardır. Bu etkilenme Yahya Kemal'i, İstanbul'dayken oluşturduğu kendi kültüründen nefret etme anlayışını sorgulamaya ve Paris'e ilk geldiği zamanlardayken maruz kaldığı ve içine girdiği bazı olumsuz etkilere karşı yavaş yavaş tavır almaya doğru götürmüş, hatta hocası Sorel'in anlattığı tarzda 'tarih ortasında Türklüğü aramak' sevdasına tutulmuştur. Ancak Yahya Kemal, bunu yapabilmek için bilgisini ilerletmesi gerektiğini de anlamıştır. Çünkü aynı sınıfta bulunan Fransız arkadaşlarından gerek bilgi gerekse ilmi zihniyette çok gerilerde olduğunun da farkına varmıştır. Fransız arkadaşlarının çok okuduklarını görmüş, bu sorgulamayı yapabilmesi için bilgisinin yetersiz olduğunu anlayarak, arkadaşlarından gördüğü gibi, kendisini adeta kütüphanelere hapsedercesine kitap

¹² Yahya Kemal'in kendi kültürüne yabancılaşması ve bundan kurtuluş süreci konusunda geniş bilgi için bkz. Süleyman Hayri Bolay, "Yabancılaşma Karşısında Yahya Kemal", *agy*, s. 79-85.

¹³ Nihad Sami Banarlı, "Yahya Kemal ve İman", *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası I*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1959, s. 2.

okuma işine adanmış ve tarih konusundaki bilgisizliğini gidermek için elinden geleni yapmıştır.

Önceleri Fransızca olan kitapları okumuşsa da bunların kendisini tatmin etmediğini gördüğü için bu kez Türkçe eserleri okumaya başlamış, Selçuklu ve Osmanlı tarihini esaslı şekilde öğrenmiştir. Bu okumalar sonunda, o sıralar Balkanlarda meydana gelen olaylara Jön Türklerin ve Balkan topluluklarının verdikleri anlamın yanlışlığını görmüş, Balkan topluluklarının asıl gayelerinin, tabîyyetinde oldukları Osmanlıyı yıkmak olduğunu anlamıştır. Böylece Jön Türkler hakkındaki kanaati tamamen değişmiştir.¹⁴

“Bu değişmeden sonra, Jön Türklük iddiası -1876’daki Kânun-i Esâsî’nin ihya edilmesiyle milletimizin kurtulabileceği iddiası- bana biraz köhnemiş, modası geçmiş gibi göründü. Hâsılı Jön Türklerin iddiası, sağlam bir gaye-i hayal değildi. Bu hayal, bana çok zayıf görünmeye başlamıştı. Ben, bizim kendi milletimizin uyandırılması, milli bir cereyan açılması, Türklüğün idrak edilmesi müddeasında idim”¹⁵ diyen Yahya Kemal’e göre artık Jön Türklük, fikir sahasında da, fiil sahasında da bir hiçti.¹⁶ Bu noktaya gelen Yahya Kemal’in, kendi milletine inancı artmaya başlamıştır. Tarihe olan ilgisi arttıkça ve araştırmaları geliştikçe de kendisinin ve diğer pek çok Türk aydınının kendi kültürlerinden ve milli değerlerinden ne derece uzaklaştıklarını daha iyi anlamaya başlamış ve milletine olan bağlılığı ve güveni artmıştır.¹⁷

Milletine olan inancı, onun değerlerine olan saygısını da artırdı. “Ben Türk milletinin inandığı Allah’a ve yine Türk milletinin inandığı peygambere inanırım. Ben, bu imanın Müslümanıyım. Ve galiba Paris’te iken de böyle bir iman bende gizli gizli yaşırdı. Hâsılı, çeşitli hayat hadiseleri, zaman zaman benim imanımı sarsmıştır. Beni imansızlıktan kurtaran ve kendi Tanrısına bağlayan yine Türk milleti olmuştur. Çünkü bu kadar büyük bir milletin inandığı Allah’a ve dine inanmamak iz’ansızlık olurdu.”¹⁸

Hiç kuşku yok ki Yahya Kemal’in bu değişikliğinde, küçükken aldığı milli ve manevi terbiyenin çok önemli katkıları olmuştur. Çünkü çocukluk, izleri hafızada en canlı kalan hayat dönemidir. Nitekim Yahya Kemal, annesinin çocukken ona öğrettiği Allah ve Peygamber sevgisini kısa bir süre sonra hatırlamış, bazı değerlerin kendisinde hala canlılığını koruduğunu hissetmiştir. Dinden uzaklaştığı anlarda bile, çocukluğundaki ezan seslerinin kulaklarını çınlattığını şu ifadeleriyle

¹⁴ Banarlı, *YKH*, s. 42-45.

¹⁵ Banarlı, *YKH*, s. 44.

¹⁶ Yahya Kemal, *ÇGH*, s. 191.

¹⁷ Bolay, “Yabancılaşma Karşısında Yahya Kemal”, *agy*, s. 81.

¹⁸ Banarlı, “Yahya Kemal ve İman”, *agy*, s. 2.

belirtmektedir: “Lakin bu sesler, beni bütün ömrümce bırakmış değildir. Müslüman Türk çocuklarının dinî ve millî terbiyesinde ezan seslerinin büyük tesirine inanırım... Ben Paris’te iken bile, hiç münasebeti olmadığı halde, kulaklarıma Üsküp’deki ezan seslerinin bir hatıra gibi aksedip beni bir nostalji içinde bıraktığını hissettiğim anlar olmuştur.”¹⁹ İşte bu çocukluk anıları, onu kendisine getirmiş ve milletin değerlerine dönme sürecini başlatmıştır.

Bunun ilk aşaması, şiir anlayışında kendini göstermiştir. Türk şiirinin ancak Yunan-Latin değerleri ve estetiği üzerine kurulduğu takdirde kendini bulacağı anlayışından hareketle ilk zamanlar peşinden gittiği Nev-Yunanîlik hayranlığından, Yunan-Latin şiirindeki sadelik ve zevkin, eski Türk şiirlerinde de bulunduğunu fark etmesiyle vazgeçmiştir. Buradan itibaren Türk şiirinin, yabancı tesirlerden kurtularak kendi milli fonetiği içerisinde ilerleyebilmesi için uğraşmış ve bütün şiirlerinde yaşayan Türkçeyi kullanmıştır.

Fransa’dayken tarihe olan merakı sayesinde yaptığı okumalar, Yahya Kemal’in bir Türk tarihi uzmanı olmasını sağlamış ve Sorel’in düşüncesinin verdiği ilhamla ‘tarih ortasında Türklüğü aramak’ fikrini hemen fiiliyata geçirmiş ve Camille Julian’ın ‘Fransa toprağı bin yılda Fransız milletini yarattı’ düşüncesi onu Anadolu’yu incelemeye götürmüştür. Bu düşünceden hareket eden Yahya Kemal, Türk milletinin 1071’deki Malazgirt savaşıyla Anadolu’yu yurt edinerek tarih sahnesine yeni bir terkiyle devam ettiğini, bu bakımdan ‘Anadolu toprağının bin yılda Türk milletini yarattığını’ savunmuştur.²⁰

3- Türk Toplumundaki Yabancılaşma ve Bundan Kurtuluş Çareleri

Yahya Kemal, Paris’te, yüksek tahsil yapmış, yazar-çizer, şair ve kendi ülkesine faydalı olmak için yurtdışına çıkıp bütün değerlerine yüz çevirmiş olan entelektüel kesimin yabancılaşmasına tanık olmuş ve bunu bizzat tecrübe de etmişti.

Okuduğu okullardaki yabancı tarihçilerden, Türklüğün henüz keşfedilmemiş olduğunu duyarak çalışmalarını bu yolda geliştiren Yahya Kemal, tarihe duyduğu ilgiyle kendisine ve tarihine yabancılaşmayı öteleyen Yahya Kemal, bu durumdan kurtuluşun ilk yolunun da tarihimizi bilmek olduğunu anlamış ve özüne dönmüştür. Buradan itibaren nesirlerinde ve şiirlerinde Türk tarihine ilişkin konuları ele almış ve insanımıza tarihin önemini anlatıp sevmelerini sağlamaya çalışmıştır.

Yurda çok değişik duygularla dönen Yahya Kemal, yaptığı gözlemler neticesinde Türk toplumunda yıllar önce kendi hayatında gerçekleşen Türk

¹⁹ Banarlı, YKH, s. 26-27.

²⁰ Yahya Kemal’in tarih anlayışı konusunda geniş bilgi için bkz. H. Ömer Özden, *Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 143-150.

kültürüne yabancılaşma eğiliminin, özellikle bazı semtlerde oturan halk arasında da yaygınlaşmaya başladığını görmüş ve bu durumu, “Ezansız Semtler” isimli yazısında şu ifadelerle dile getirmiştir. “Kendi kendime diyorum ki; Şişli, Kadıköy, Moda gibi semtlerde doğan, büyüyen, oynayan Türk çocukları, milliyetlerinden tam bir derecede nasip alabiliyorlar mı? O semtlerdeki minareler görülmez, ezanlar işitilmez, ramazan ve kandil günleri hissedilmez. Çocuklar Müslümanlığın çocukluk rüyasını nasıl görürler?”²¹ Yahya Kemal, ezan sesleri duyulmayan, kandil ve ramazan günleri hissedilmeyen semtlerde yetişen Türk çocuklarının, milliyetlerinden tam bir nasip alamadıklarını, bunun da ilerde kendi kültürlerinden haberdar olmayan yeni bir nesil ortaya koyacağını vurgularken ne kadar da haklıdır. Günümüz toplumunda milli ve dini duyguları gelişmemiş olan ve mensubu olduğu Türk milletinin kültürüyle ilgisi bulunmayan nice gençler bulunduğu hepimizin malumudur. O halde yabancılaşmadan kurtulmanın bir yolu da milli ve dini duygularımızı kaybetmemek ve bu duyguları canlı tutmaktır.

Yahya Kemal sadece çocuklar ve gençlerin değil, alafangalaşma hevesindeki Türk kadını ile erkeğinin ve aynı zamanda kendi adet, gelenek ve göreneklerini unutmüş olan herkesin bir yabancılaşmanın içinde bulunduğunu belirtmektedir. Bu bakımdan o, kendi örfünden uzaklaşan, milli mücadele döneminde bile Yunan’dan yana olan yabancılardan alış- veriş yapan kadınıyla, erkeğiyle, esnafıyla, sanatkârıyla, din adamıyla toplumun her kesiminin öz değerlerimize dönüp yaşantımızı ona göre tanzim etmemizi önermektedir.²²

Yahya Kemal, ‘Ezansız Semtler’ başlıklı makalesinde, medenilikle yabancılaşmanın eş anlamlı olmadığını, ancak medenileşmenin yanlış anlaşılacak şekilde yabancılaşmaya yol açtığını da şu cümlelerle açıklamaktadır: “Eski Türklerin ruhları ile yeni Türklerin ruhları arasındaki farkı anlamak isterseniz bu son asırda peydâ olan semtlerle İstanbul içlerini mukayese ediniz. Medenileştikçe Müslümanlıktan çıktığımızı tabîi ve hoş gören eblehler, uzağa değil Balkan Devletlerinin şehirlerine kadar gitsinler. Görürler ki baştanbaşa yenileşen o şehirlerin her tarafında çan kuleleri yükselir... Manzara halkın dinini ve milliyetini hatırlatır. O şehirler, bizim yeni semtlerimiz gibi milli ruhtan ârî değillerdir.”²³ Böylece Yahya Kemal, yeni kurulan semtlerde ve şehirlerde milli mimarimizin temel eserleri olan camilerimiz ve tarihi evlerimizin korunmamasının yabancılaşmaya yol açabileceğine, yabancılaşmanın da kültür değişikliklerine ve kültür emperyalizmine yol açacağına işaret etmektedir. Yahya Kemal’e göre

²¹ Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995, s. 126.

²² Yahya Kemal, *Mektuplar Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1990, s. 137-140, 141-143; *Eğil Dağlar*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 1992, s. 107-109.

²³ Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, s. 128.

medenileşmek, kendi değerlerimizden uzaklaşmak değil, kendi değerlerimizle çağın gereklerini uygulayabilmektir.

Yahya Kemal, 'Koca Mustâpaşa' şiirinde millet olarak kendimize yabancılaşmamızın bir başka sebebi olarak öz benliğimizden, öz varlığımızdan ve milli köklerimizden uzaklaşmayı göstermektedir.

"Kopmuşuz bizler o öz varlık olan manzaradan.

Bahseder gerçi duyanlar bir onulmaz yaradan;

Derler: İnsanda derin bir yaradır köksüzlük;

Budur âlemde hudutsuz ve hazîn öksüzlük.

Sızlatır bâzı saatler dayanılmaz bir acı,

Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı.

Rûh arar başka tesellî her esen rüzgârda.

Ne yazık! Doğmuyoruz şimdi o topraklarda."²⁴

Fakat bütün bu olumsuzluklara rağmen Yahya Kemal, Türk milletinden umutsuz değildir. Yabancılaşma hastalığından kurtuluşun çaresi yine Türk milletinin kendi mayasında gizlidir. O, Türk milletinin yeniden kendi köklerine dönüş yaparak öz benliğine kavuşacağına inanmaktadır. "Artık Türk milletinin ruhu bir rayiha gibi uçtu mu? Hayır! Büyük kütlede yine o ruh var. Fakat biz son nesil bir sürü gibi büyük kafileden uzaklaştık, kaybolduk; fakat daha uzağa gitmeyeceğiz, döneceğiz; tekrar büyük kafiyle iltihak edeceğiz."²⁵ Görülüyor ki bu asla dönüş öyle kolay değildir, ama imkânsız da değildir. Yahya Kemal'e göre Türk toplumu kendisini tanıdıkça, milli ve manevi değerlerine değer vermeye başladıkça, daha doğrusu Türk toplumunun kendine güveni arttıkça yabancılaşmanın üstesinden gelecektir. Bu, eskiye dönüp yeni yöntemleri, Batı medeniyetini reddetmekle, yüzümüzü tamamen Doğu'ya çevirmek demek değildir. Yahya Kemal, milletimizin bütün sıkıntılarını kurtulmasını, milli değerlerimizle modern hayatı kaynaştıracak şahsiyetler yetiştirmek ve bunları eğitim hayatına kazandırmakla gerçekleştirebileceğimizi şu ifadelerle belirtmektedir. "Yeni tarzda yaşayışla cedlerimizin diyanetini mezcedip bizi bu çoraklıktan, bu karanlıktan, bu ufûnetten kurtaracak mürşitler, şairler, edipler, hatipler yetişmedi; fakat gayet tabii bir revişle büyük kafiyle kendi kendimize döneceğiz."²⁶ Bu, bir anlamda yeniden yapılanmadır. Türk milletinin kendine, aslına ve öz değerlerine dönüşü için de milli benliğini ve milli kültürünü tanıması gerekmektedir. Bu da Türk kültürünün dayanaklarını tanımaktan geçmektedir.

²⁴ Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 16. Baskı, İstanbul 2002, s. 51-52.

²⁵ Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, s. 128.

²⁶ Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, s. 128.

Bu dayanaklar, Türk dilini iyi öğrenip doğru kullanmak, tarihimizi doğru ve en ayrıntılı şekilde tanımak, Batı'nın yaşayış biçimini değil, bilimsel yöntemlerini ve tekniğini iyi öğrenip uygulamaktan geçtiği gibi, kendimize özgü bir sanat anlayışı oluşturmak da dâhil olmak üzere manevi değerlerimize dönmekle de gerçekleşecektir.

Sonuç ve Değerlendirme

Dindar bir muhitte yetişen, daha sonra Batılı fikirleri benimseyen, bilhassa Batı'nın hürriyet ortamına özlem duyan, böylece kendi toplumundan uzaklaşan, fakat ardından yaptığı okuma ve araştırmalarla yine milli kültür ve değerlerine yönelen Yahya Kemal'in bu fikir serüvenine baktığımızda bir Türk aydınının yabancılaşmasını ve bu durumdan nasıl kurtulduğunu net bir şekilde görebilmekteyiz.

Yabancılaşmanın dışında kalabilmekte en önemli etken tarihimizi bilmek, kültürel değerlerimizden haberdar olmak ve yalnızca gençler ve çocuklar için değil, Batı'ya özenen, kendi adet, gelenek ve göreneklerini unutmakla bir yabancılaşmanın içinde bulunan yetişkin insanlar için de milli ve dini duyguların canlı tutulmasını sağlamaktır. Medenileşmenin yanlış değerlendirilip Müslümanlıktan ve özümüzden uzaklaşmaya dönüştürülmesi önlenip, kendi değerlerimizle modern hayatın gereklerinin uygulanması gerekmektedir. Yahya Kemal'e göre, Türk toplumu kendisini tanıdıkça, milli ve manevi değerlerine değer vermeye başladıkça, daha doğrusu Türk toplumunun kendine güveni arttıkça yabancılaşmanın üstesinden gelecektir.

KAYNAKLAR

- Ayvazoğlu, Beşir, *Eve Dönen Adam*, Ötüken Neşriyat, 2. Baskı, İstanbul 1996, s. 23.
- Banarlı, Nihad Sami, *Yahya Kemal'in Hatıraları*, İstanbul Fetih Cemiyet Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1997.
- _____, "Yahya Kemal ve İman", *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası I*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1959.
- Bolay, Süleyman Hayri, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 9. Baskı, Ankara 2004.
- _____, "Yabancılaşma Karşısında Yahya Kemal", *Hece Dergisi Yahya Kemal Beyatlı Özel Sayısı*, sayı: 145, Ocak 2009.
- Güçlü, Abdülbaki, Erkan Uzun, Serkan Uzun, Ümit Hüsrev Yolsal, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2003.
- Kemal, Yahya, *Aziz İstanbul*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995.
- _____, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyâsî ve Edebî Hâtıralarım*, İstanbul Fetih Cemiyet Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1986.
- _____, *Eğil Dağlar*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1992.
- _____, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 16. Baskı, İstanbul 2002.
- _____, *Mektuplar Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1990.
- Özden, H. Ömer, *Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Alienation as a Moral Problem and Yahya Kemal*

H. Ömer ÖZDEN**

Abstract

Alienation, which can be defined most commonly as “getting away from the essence”, also shows itself in the life of Yahya Kemal similar to many intellectuals in the late Ottoman period. Although Yahya Kemal had grown up in a religious family, after a while he admired the West and went to Paris which distanced itself from national and cultural values while adopting a socialist point of view. He even started to see alienation as a requirement of civilization. The second stage of alienation emerged on him by developing a critique on alienation while internalizing it. Although he defended ideas developed by affects from West, he came back to his essence while reading history and made an effort to recover Turkish poetry from foreign influence. In the article, in particular Yahya Kemal, it is debated how Turkish society can distance itself far from the alienation of moral and national values.

Keywords: Alienation, Yahya Kemal, national values, morality, society

Bir Ahlâk Problemi Olarak Yabancılaşma ve Yahya Kemal

Özet

En genel haliyle “özden uzaklaşma” olarak tanımlanabilecek olan yabancılaşma, Osmanlı'nın son dönemlerindeki pek çok aydın gibi Yahya Kemal'in hayat serüveninde de kendisini göstermektedir. Dindar bir ailede ve muhitte yetişen Yahya Kemal, bir süre sonra Batı'ya hayranlık beslemiş ve İstanbul'da yaşamaya başladıktan sonra artan hayranlığı sebebiyle Paris'e gidip orada millî ve kültürel değerlerinden uzaklaşıp sosyalist bir bakış açısını benimsemiştir. Hatta yabancılaşmayı medenileşmenin bir gereği olarak görmüştür. Yabancılaşmasının ikinci aşaması ise yabancılaşmayı içselleştirerek ona karşı bir eleştiri geliştirmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Batı'dan etkilenecek geliştirdiği fikirlerini bir süre savunmaya devam ettikten sonra tarih alanında yaptığı okumalar ile millî değerlere ve milletine saygısı yeniden atmış, Türk şiirini yabancı tesirlerden kurtarmak için çaba göstermiş ve öz kültürüne dönmüştür. Makalede, Yahya Kemal özelinde, Türk toplumunda

---

* This paper is the English translation of the study titled "Bir Ahlâk Problemi Olarak Yabancılaşma ve Yahya Kemal" published in the 3rd issue of *İlahiyat Akademi*. (H. Ömer ÖZDEN, "Bir Ahlâk Problemi Olarak Yabancılaşma ve Yahya Kemal", *İlahiyat Akademi*, sayı: 3, 2016, s. 101-112.) The paper in Turkish should be referred to for citations.

** Prof. Dr., Atatürk University, Faculty of Divinity, Department of Philosophical History, Academic Member, omerozden25@hotmail.com, (0442) 231 35 96.

ahlâkî ve millî değerlere yabancılaşmadan uzak kalabilmenin ne şekilde mümkün olacağı ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşma, Yahya Kemal, millî değerler, ahlâk, toplum

1- Alienation as a Philosophical Concept

The concept of alienation can be reviewed from certain aspects, namely, personal, social, and philosophical angles. The first of these can be regarded as one's deviation from the self, emulating or adopting other personalities. Such a definition has more psychological foundations. From a social point of view, alienation can be explained as the gradual transformation of specific social and cultural values and lifestyles while deviating from value-related concepts and adopting a different social structure. It is fair to state that this is a sociological depiction.

The issue has a philosophical aspect which cannot be interpreted without the psychological and sociologic foundation. The definitions in the philosophical dictionaries support this idea. The definition of alienation in one of these dictionaries as "one's extreme deviation from one's efforts and products; deviation from sociality by clearly hating certain attractive and valuable aspects of life or staying indifferent to these"¹ supports the claim in this study. Moreover, there is a similar case in another philosophical dictionary. Accordingly, alienation "reflects the state of discovering that certain lost qualities are possessed by another creature or indicates the awareness acquired in this regard by a person or group of people who have lost their personal characteristics due to external effects."²

Considering these definitions, alienation as a philosophical concept can be regarded as spirit's feeling of unfamiliar toward the self, its environment and national culture by forgetting about the personality with personal and national awareness.³ The first education everybody receives from their families is the ethical education. Families work to make sure their children are raised as people who do not fail to show respect to family members, elderly people, national and spiritual values, and general ethical concepts. Moreover, children raised in this manner follow these principles as long as they do not face adverse effects. However, t.v. series and movies, advertisements, online publications and games, other work

---

¹ Abdülbaki Güçlü - Erkan Uzun - Serkan Uzun - Ümit Hüsrev Yolsal, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Second Edition, Ankara 2003, p. 1563.

² Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ninth Edition, Ankara 2004, p. 451.

³ See: Süleyman Hayri Bolay, "Yabancılaşma Karşısında Yahya Kemal", *Hece Dergisi Yahya Kemal Beyatlı Özel Sayısı*, Issue: 145, January 2009, p. 79.

causing adverse effects through newspapers, journals, and books, and other reasons of the modern times negatively affect the children, youth and the society itself and cause identity changes ethically. This issue reflecting one's negative attitudes or opposition toward the self, one's environment which was effective in one's development, and national, spiritual, and cultural values of the environment shaping the national characteristics was seen in different forms in our society before. The state of feeling alienated from social, ethical, national, and spiritual values of the relevant environment, which was the case for the intellectual section of the society in the past, can be easily observed in all sections of the society in the modern times as communicational means have become common and are used by everybody constituting societies. Therefore, corruptions in our ethical values occur, which results in a clear degeneration in our ethical structure including our addressing and dressing style, behaviors, and love and respect toward each other.

The concept of alienation, the effects of which can be felt more in modern times, can be observed in Yahya Kemal in his first ideological work, which is also the case for many intellectuals of the past.

2- Stages of Alienation in Yahya Kemal

Alienation takes part in two stages for Yahya Kemal. The first is the alienation from the self, family, environment, the neighborhood, and the culture while the second is related to internalizing the alienated values and initiation of a critical and ideological fight against the concept of alienation.

a- Alienation Toward the Self, Family, and Neighborhood

Yahya Kemal had a great interest in Islam and even became a religious young man with the influence of his mother who had deep faith and prayed continuously during his childhood years in Skopje and with the effects of Rifai lodge, the mosque next to their house and adhan from this mosque, historical and peaceful structure of Skopje, spiritual aura of the graveyards close to their houses and his mother's death. "The place where I spent my childhood was spiritual... That place was full of spiritual aura... I was 13 and my first intentions of religiousness started when I lost my mother. I started to read Surah Yasin for the spirit of my mother almost every night in Isa Bey Mosque. I can say I entered the world of Islam through that door."⁴

---

⁴ Yahya Kemal, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyâsî ve Edebî Hâtıralarım*, İstanbul Fetih Cemiyet Yayınları, Third Edition, İstanbul 1986, p. 35. (This book will be hereinafter referred as ÇGH.)

Yahya Kemal, spending his first years of childhood in such a national and spiritual environment, came to Istanbul for his high school education in 1902 upon his father's advice and stayed in the mansion of Ibrahim Bey who was a relative. When he was 18, he had a love for Paris just like the other children of the generation with a European style.⁵ There were certain reasons affecting Yahya Kemal's love for Paris. Poems and proses of the artists, the members of the movement of Edebiyat al-Jadida, in the journal called Sarwat al-Funun and depictions of Europe and Paris in the translations of these artists were among these reasons. The independence-related aura of Paris caught his attention on one hand, but the work of detectives arising from the pressure of Sultan Abdul Hamid concerned him on the other. Due to these circumstances, Yahya Kemal said "I see my home country as a prison while Europe was like a place full of lights." He was disturbed by the eyes of everybody including gangsters and elite people in the streets, ferries, or somewhere around town. He stated that he hated the morals of Asian people and added: "I wanted to escape from the pressures of my own neighborhood and experience the environment I saw in the poems of Tevfik Fikret, proses of Halid Ziya, the work of the young people following these two innovators, and in the novels translated from French."⁶

One of the reasons for his interest in Paris is the enthusiastic depiction of Paris by Shekib Bey, a family friend who lived in Paris for a long time. "Shekib Bey gathered the young members of the family of Ibrahim Bey, told them about the ideas of European philosophers and depicted Paris with a great enthusiasm. He stated in his specific style and excitement that there were no civilized societies except the European nations." He was like a model to us as he had proper morals, ethics, and attitudes and he spoke French like a native. However, he opposed Islam, the Ottoman Empire and even the Turkish nation. He was a cosmopolite. His greatest deficit was his national characteristics. What was worse was that he had difficulties in this regard. He suggested his ideas. According to him, what young people should do to escape to Paris and live there somehow."⁷ Another significant reason was the Young Turks performing activities in Paris.⁸

Yahya Kemal acted without thinking about his actions due to the excitement and inexperience in his young age and looked for ways to escape from Istanbul, his own world of culture which he hated, to the foreign environment of culture which he

---

⁵ Yahya Kemal, *ÇGH*, p. 74.

⁶ Yahya Kemal, *ÇGH*, p. 74.

⁷ Nihad Sami Banarlı, *Yahya Kemal'in Hatıraları*, İstanbul Fetih Cemiyet Yayınları, Second Edition, İstanbul 1997, p. 41. (This book will be hereinafter referred as YKH.)

⁸ Yahya Kemal, *ÇGH*, p. 74.

was fond of at those times. He had an illegal but exciting voyage to Marseilles, France, and immediately went to Paris from there. "This man (Shekib Bey) had a great role in my escape to Paris with a low amount of cash and many risks when I was just 18."⁹

It is clear that Yahya Kemal was ready to be alienated from the Turkish Islamic environment before moving to Paris. This process gained pace and reached severe levels when he escaped from Istanbul to Paris, according to his statement. All Turkish intellectuals residing in Ottoman borders at that period were alienated from their own cultures and nationalities at a great level, which was like an epidemic among them. Yahya Kemal was influenced by the conversations and work of the Turkish philosophers in Paris and thought that alienation from the self and his own culture was a necessity for civilization. As he noted, the reason behind this alienation was "the psychology of residing out of the national borders."¹⁰ Accordingly, staying within national borders and national culture education are among the most important reasons which could terminate alienation.

These Young Turks were at the center of alienation from the Turkish nation and culture, and they acted in antagonism to terminate religious emotions and ethics. Yahya Kemal rapidly learned French in Meaux College upon the suggestion of Abdullah Cevdet during his first months in France, returned to Paris in 1904 and resided in the town of Quarter Latin. After settling in this town, Yahya Kemal started to adopt an approach contradicting the religious and ethical education he received from his mother and environment. The following statement by him reflects the case more authentically: "I had a severe reaction against the religion when I left Istanbul. I became less religious in Paris. 1904 was a year when opposition toward the church and religions increased and socialist movements were active. I took part in meetings and protests. While listening to "International" in the streets, my heart was filled with love for people and I was shedding tears. I became excited while listening to the speeches of Jaurés, Pressencé, Vaillant, anarchist Sebastian Faure and Malato. I became a fanatic follower of anarchist Jean Grave while I was getting less religious and my revolutionary ambitions increased. Dr. Abdullah Cevdet heard of certain lines which I stuttered in this regard and he actually liked those... My revolutionary ambitions lasted until 1905 and faded out later. I immersed myself in the joys of Paris."¹¹ These statements are of paramount importance to show the extent to which Paris engulfs him in alienation. With all these influences,

---

⁹ Banarlı, *YKH*, p. 41.

¹⁰ Beşir Ayvazoğlu, *Eve Dönen Adam*, Ötüken Neşriyat, Second Edition, Istanbul 1996, p. 23.

¹¹ Banarlı, *YKH*, p. 80-81.

he began to get away from not only his religious and moral feelings, but also his national feelings he created with historical stories he listened to his henchmen Hüseyin when he was a child in Skopje. Yahya Kemal was then both psychologically and socially alienated from the Turkish culture just like other Turkish philosophers in Paris.¹² In another speech he gave of his situation in Paris, he states how the people there influenced him as follows: "I may not be a complete Muslim. My faith was shaken before Allah as I was raised in Paris at a period when materialist ideas were dominant. I finally thought that Muhammad was a guide raised in Arabia."¹³

It can be understood from all these that during the early days of his life in Paris, Yahya Kemal became completely alienated against all his emotions and became insensitive to his society, culture, faith, morality and even nationality.

b- His Stance Against Alienation

After his education in Meaux College and coming to Paris, Yahya Kemal was interested in socialist movements, participated in meetings and enrolled at the School of Political Sciences, and he was influenced by Albert Sorel, one of his teachers there. Not only did he listen to Sorel of whom he was almost a fan in the classes, but he also visited and listened to him for hours in his mansion in Assace Street with 104 students who said they were in love with him. The historical information Sorel gave and his styles of "seeking Frenchness in history" gradually caught the attention of Yahya Kemal who had an interest in history. This affection caused Yahya Kemal to question his hatred toward his own culture he formed in Istanbul and to adopt an attitude toward certain negative influences he faced during his first years in Paris, and he even started to get interested in "seeking Turkishness in history" in the style of Sorel. However, he also understood that he needed to have more knowledge to do so because he knew that he was both scientifically and ideologically far behind his French classmates. He saw that they read more than him and started to go to libraries to read books with the influence of his classmates. He did his best to overcome his lack of historical knowledge by reading books.

He read French books before but upon the dissatisfaction from these, he started to read Turkish books and thoroughly learned the history of the Ottoman Empire and Seljuks. As a result, he recognized the impropriety in the meanings attributed

---

¹² For detailed information about Yahya Kemal's alienation from his culture and how he escaped from this alienation, see: Süleyman Hayri Bolay, "Yabancılaşma Karşısında Yahya Kemal", *ibid*, p. 79-85.

¹³ Nihad Sami Banarlı, "Yahya Kemal ve İman", *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası I*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1959, p. 2.

by Young Turks and Balkan societies to the Balkan events of the era, and he understood that the main purpose of these societies was to demolish the Ottoman Empire controlling them. Therefore, his ideas regarding Young Turks totally changed.¹⁴

Yahya Kemal stated the following: "After this change, the idea of Young Turkism — the claim that Turkish nation would be saved by revising Kanun al-Asasi in 1876 — was a bit outdated for me. The idea of Young Turks was not based on concrete grounds. Their dream was a bit weak for me. I was claiming that our nation should be awoken, that a national movement should be initiated, and that the concept of Turkish should be understood."¹⁵ According to him, Young Turkism was then nothing both in ideological and actual fields.¹⁶ Yahya Kemal had ideas reaching this point so he started to have more faith in his own nation. As his interest in history increased and he studied more historical periods, he understood how himself and many Turkish intellectuals had become alienated from their own cultures and national values better, and his commitment and trust in his nation increased.¹⁷

His faith in his nation increased his respect toward it. "I believe in the Allah and Prophet believed by the Turkish nation. I am a believer (Muslim) of this belief. I think such a belief was living in me secretly when I was in Paris. Different incidents shook my beliefs back then in Paris. What saved me from atheism and established my ties with God once again was the Turkish nation because failing to believe in the Allah and religion believed by such a great nation would make no sense."¹⁸

It is beyond a doubt that the national and spiritual education Yahya Kemal had during his childhood had a great role in this ideological and spiritual return. Childhood is the period, the traces of which are vivid the most in one's memory. Yahya Kemal remembered the love for Allah and Prophet taught by his mother during his childhood and felt that certain values were still alive in his spirit. He states that the adhan from mosques came to his ears during the moments when he deviated from Islam as follows: "These sounds have not left me all my life. I believe in the great effect of adhan sounds for the religious and national education for the Muslim Turkish children. When I was in Paris, I had moments when I remembered the adhan sounds in Skopje and felt a bit nostalgic even if the state I was in had

---

¹⁴ Banarlı, *YKH*, p. 42-45.

¹⁵ Banarlı, *YKH*, p. 44.

¹⁶ Yahya Kemal, *ÇGH*, p. 191.

¹⁷ Bolay, "Yabancılaşma Karşısında Yahya Kemal", *ibid.*, p. 81.

¹⁸ Banarlı, "Yahya Kemal ve İman", *ibid.*, p. 2.

nothing to do with adhan.”¹⁹ These childhood memories returned his essence and the process of remembering the national values started.

The first stage in this regard was seen in poetic ideologies. He renounced his interest in the Neo-Greek movement indicating that Turkish poems can become complete only when they are based on Greek-Latin values and aesthetics when he discovered that the simplicity and pleasures in the Greek-Latin poems were also present in the ancient Turkish poems. From that moment, he had made an effort to ensure that Turkish poetry could advance in its own national phonetics without the influence of foreign effects, and he had used the Turkish of the era in all of his poems.

When he was in Paris, the reading activities he conducted helped him become a historical expert. He immediately fulfilled the idea of “seeking Turkishness in history” with an influence from Sorel, and Camille Julian’s statement “French soil has created the French nation in 1000 years” encouraged him to examine Anatolia. Accordingly, Yahya Kemal stated that the Turkish nation adopted Anatolia as the home soil following the Battle of Manzikert in 1071 and had a new historical progress after that period, and he claimed that “Anatolia has created the Turkish nation in 1000 years.”²⁰

3- Alienation in Turkish Society and Solutions for Terminating it

Yahya Kemal witnessed the alienation of intellectual people including authors and poets who had a higher education in Paris and other European cities to be more beneficial for their countries but instead turned out to be the people alienated from their own national values. He experienced the same himself.

He heard from the foreign historians in his schools that Turkishness had not been discovered yet, which shaped his studies. He started to disregard alienation from himself and history of his nation, and he understood that the solution for this state is related to recognizing his own history and he returned to his essence. He had used the topics related to Turkish history in his proeses and poems from then on and made an effort to ensure that Turkish people love their history.

He came back home with different emotions and discovered that alienation from Turkish culture, which he had experienced years ago, started to spread among the people living in certain neighborhoods and expressed this in his article called “Ezansız Semtler (Neighborhoods Without Adhan)” as follows: “I ask myself

---

¹⁹ Banarlı, YKH, p. 26-27.

²⁰ For detailed information about Yahya Kemal’s historical approach, see: H. Ömer Özden, *Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, p. 143-150.

whether the Turkish children raised in neighborhoods such as Şişli, Kadıköy or Moda would have a national perception when they grow up. There are no minarets or adhan sounds in those neighborhoods, and holy days are not felt there. How will the children experience the childhood dreams related to Islam there?"²¹ Yahya Kemal was so right in stressing that Turkish children who were raised in places where adhan was not heard or holy days were not felt spiritually could not have a complete idea of nationality and that this failure would cause a generation that would not be aware of its own culture. It is a fact that there are many young Turkish people who have not developed national and religious emotions and who are indifferent to the culture of the Turkish nation in the modern times. In this case, another way of preventing alienation is to maintain the national and religious feelings and keep these alive.

Yahya Kemal states that not only children and young people but also Turkish adults and anybody forgetting their own customs and traditions are in a form of alienation from their national and cultural values. Accordingly, he advises that anybody including women, men, shopkeepers, artists or religious authorities who deviated from their own cultures, supported Greeks in the War of Independence and bought goods from the foreigners should return to their essences and organize their lives accordingly.²²

In his article entitled "Ezansız Semtler", Yahya Kemal indicates that modernization and alienation are not synonymous, and that modernization is misinterpreted, causing the emergence of alienation, as follows: "If you would like to see the spiritual differences between the ancient and modern Turks, you should compare the neighborhoods of Istanbul which have been formed in the last century. People who consider deviation from Islam while becoming more civilized natural and pleasant can migrate to the cities of Balkan states. They can see bell towers in every corner of these renewed cities... This scenery would remind them about their religion and nationality. Those cities are not free from their national spirits just like our new neighborhoods."²³ Accordingly, Yahya Kemal states that failing to maintain the mosques and historical houses, which are the basic indicators of our national architecture, in the new neighborhoods and cities may cause alienation, and that alienation causes cultural changes and imperialism. According to Yahya Kemal, modernization is not an alienation from our own values but to fulfill the necessities of the era.

---

²¹ Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995, p. 126.

²² Yahya Kemal, *Mektuplar Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, Second Edition, İstanbul 1990, p. 137-140, 141-143; *Eğil Dağlar*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, Fourth Edition, İstanbul 1992, p. 107-109.

²³ Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, p. 128.

Yahya Kemal indicates the other reason of our alienation from selves as the deviation from our essences, essential characteristics and national roots.

“We have deviated from our essence.

Those who heard about this mention about an insoluble issue saying
that rootlessness is a deep wound.

This is a limitless and sorrowful orphanage in the world.

An unbearable pain strikes at some time,
just like a tree cut with its roots remaining in the soil.

Spirit searches another consolation in each wind.

Alas! We are not born anymore on those soils.”²⁴

Despite all these negative cases, Yahya Kemal kept his hopes for the Turkish nation. The solution for getting rid of alienation is actually hidden in the characteristics of the Turkish people. He believed that Turkish people would return to their essence and roots. “Did the spirit of the Turkish people fly away like a scent? No! Masses still have the same spirit. However, we as the last generation deviated from the masses and got lost, but we will not go too far. We will return and join the masses again.”²⁵ It is clear that this return will not be easy but it will not be impossible either. According to Yahya Kemal, the Turkish nation will overcome alienation as long as it recognizes itself, values its national and spiritual concepts, or in other words, trusts itself more than before. This does not mean rejecting the new methods of Western societies or adopting the ideologies of the East. With the following statement, Yahya Kemal indicates that the Turkish nation can overcome all sorts of problems by raising people who will mix national values with modern life and by ensuring that these people also take part in the educational activities: “No teachers, poets, scholars or preachers who would mix the new lifestyles with the theological approach of our ancestors and save us from this aridity, darkness and wrongness were not raised but we will return back to our essence with a natural but great attitude.”²⁶ This is a sort of social reconstruction. Turkish people should also recognize their own national characteristics and culture to return back to their essence, which is related to recognizing the foundations of Turkish culture.

These grounds are related to learning and using Turkish well, recognizing our history correctly and thoroughly, and learning and using the scientific methods of the Western world instead of adopting their lifestyle, and they are also related to

---

²⁴ Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, Sixteenth Edition, İstanbul 2002, p. 51-52.

²⁵ Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, p. 128.

²⁶ Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, p. 128.

adopting our spiritual values once again including the process of creating an artistic perception.

Conclusion and Remarks

The ideological development of Yahya Kemal who was raised in a religious neighborhood and interested in Western ideas, had a longing for the independent environment of Western countries, became alienated from his society but adopted the national and cultural values of his society once again after his historical studies indicates the alienation of a Turkish intellectual and how he escaped from this alienation.

The most important factor enabling people to avoid alienation is to know the history, be aware of the cultural values, and maintain the aliveness of national and religious emotions for the young people, children and anybody who emulates the Western people while forgetting about their own customs and traditions. Modernization should not be misinterpreted. In addition, transforming this concept into the action of deviating from Islam and relevant essences should be prevented, and the requirements of modern life should be fulfilled through our own values. According to Yahya Kemal, alienation can be overcome as long as Turkish society recognizes itself, values its national and spiritual concepts, or in other words, trusts itself more than in the past.

REFERENCES

- Ayvazoğlu, Beşir, *Eve Dönen Adam*, Ötüken Neşriyat, Second Edition, İstanbul 1996, p. 23.
- Banarlı, Nihad Sami, *Yahya Kemal'in Hatıraları*, İstanbul Fetih Cemiyet Yayınları, Second Baskı, İstanbul 1997.
- _____, "Yahya Kemal ve İman", *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası I*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1959.
- Bolay, Süleyman Hayri, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ninth Edition, Ankara 2004.
- _____, "Yabancılaşma Karşısında Yahya Kemal", *Hece Dergisi Yahya Kemal Beyatlı Özel Sayısı*, issue: 145, January 2009.
- Güçlü, Abdülbaki, Erkan Uzun, Serkan Uzun, Ümit Hüsrev Yolsal, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Second Edition, Ankara 2003.
- Kemal, Yahya, *Aziz İstanbul*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995.
- _____, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyâsî ve Edebî Hâtıralarım*, İstanbul Fetih Cemiyet Yayınları, Third Edition, İstanbul 1986.

- _____, *Eğil Dağlar*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, Fourth Edition, İstanbul, 1992.
- _____, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, Sixteenth Edition, İstanbul 2002.
- _____, *Mektuplar Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, Second Edition, İstanbul 1990.
- Özden, H. Ömer, *Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

يحيى كمال والاعتراب باعتباره مشكلة أخلاقية *

أ. د. عمر أوزدان

جامعة أتاتورك - كلية الإلهيات؛ قسم الفلسفة: omerozden25@hotmail.com

ترجمة: مصطفى كسكين

الخلاصة:

الاعتراب - الذي يمكن تعريفه بأنه هو الابتعاد عن الجوهر - أثر في حياة يحيى كمال كما أثر في حياة كثير من المثقفين في العهد العثماني في الفترات الأخيرة. نشأ يحيى كمال في أسرة متدينة، وبعد ذلك أعجبه الغرب، وازداد حبه للغرب وقيمه بعد ما استقرَّ في إسطنبول، فارتحل إلى «باريس»، وبدأ يتعد عن ثقافة شعبه متبنياً وجهة نظر اشتراكية ما أدى برأيه إلى أن الاعتراب وسيلة ضرورية للتحضر. استمر يحيى كمال في الدفاع عن أفكاره التي هي نتيجة لتأثره بالغرب مدة، ولكن بعد دراسته علم التاريخ ازداد تقديره لقيم شعبه واحترامه لها من جديد، فعاد إلى ثقافته الأصلية وحاول تحرير الشعر التركي من تأثير الأجانب. في هذه المقالة سنعالج شخصية يحيى كمال، وكيفية استفادة المجتمع التركي من تجربته في التمسك بقيمه الوطنية مبتعداً عن اتجاه الاعتراب.

الكلمات المفتاحية: تغريب، يحيى كمال، أخلاق، مجتمع

Bir Ahlâk Problemi Olarak Yabancılaşma ve Yahya Kemal

Özet

En genel haliyle "özden uzaklaşma" olarak tanımlanabilecek olan yabancılaşma, Osmanlı'nın son dönemlerindeki pek çok aydın gibi Yahya Kemal'in hayat serüveninde de kendisini göstermektedir. Dindar bir ailede ve muhitte yetişen Yahya Kemal, bir süre sonra Batı'ya hayranlık beslemiş ve İstanbul'da yaşamaya başladıktan sonra artan hayranlığı sebebiyle Paris'e gidip orada millî ve kültürel değerlerinden uzaklaşıp sosyalist bir bakış açısını benimsemiştir. Hatta yabancılaşmayı medenileşmenin bir gereği olarak görmüştür. Yabancılaşmasının ikinci aşaması ise yabancılaşmayı içselleştirerek ona karşı bir eleştiri geliştirmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Batı'dan etkilenerek geliştirdiği fikirlerini bir süre savunmaya devam ettikten sonra tarih alanında yaptığı okumalar ile millî değerlere ve milletine saygısı yeniden atmış, Türk şiirini yabancı tesirlerden kurtarmak için çaba göstermiş ve öz kültürüne dönmüştür. Makalede, Yahya Kemal özelinde, Türk toplumunda ahlâkî ve millî değerlere yabancılaşmadan uzak kalabilmenin ne şekilde mümkün olacağı ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşma, Yahya Kemal, millî değerler, ahlâk, toplum

* وهذه هي الترجمة العربية للدراسة بعنوان "Bir Ahlâk Problemi Olarak Yabancılaşma ve Yahya Kemal" التي نشرت في العدد الثالث من مجلة الإلهيات الأكاديمية. (عمر أوزدان، يحيى كمال والاعتراب باعتباره مشكلة أخلاقية، الإلهيات الأكاديمية، ٢٠١٦، العدد: ٣، ص ١٠١-١١٢). من الواجب أن يستند في الإقتباس إلى المقالة التركية.

Alienation as A Moral Problem and Yahya Kemal

Abstract

Alienation, which can be defined most commonly as “getting away from the essence”, also shows itself in the life of Yahya Kemal similar to many intellectuals in the late Ottoman period. Although Yahya Kemal had grown up in a religious family, after a while he admired West, went to Paris and distance itself from national and cultural values while adopting a socialist world of view. Even he started to see alienation as a requirement of civilisation. The second stage of alienation emerges on him by developing a critique on alienation while internalising it. Although he defends ideas developed by affecting from West, he come back to his essence while reading on history and made an effort to recover Turkish poetry from foreign influence. In the article, in particular Yahya Kemal, it is debated that how Turkish society can stand itself far from alienation of moral and national values.

Keywords: Alienation, Yahya Kemal, national values, morality, society

١. مفهوم الاعتراب فلسفياً:

الاعتراب الذي يعني الابتعاد اصطلاحاً يمكن أن نعالجه تحت ثلاثة عناوين: الاعتراب الفردي والاجتماعي والفلسفي.

الأول: الاعتراب الفردي: هو ابتعاد المرء عن شخصيته الخاصة وتبنيه شخصية أخرى وميله إليها، فهذا النوع من الاعتراب منشؤه نفسي غالباً.

الثاني: الاعتراب الاجتماعي: وهو تغيير المجتمعات حياتها الثقافية الخاصة بها، وترك قيمها تدريجياً، وتبنيها حياة ثقافية لمجتمع آخر، فهذا النوع من الاعتراب يستند إلى أسباب اجتماعية.

الثالث: الاعتراب الفلسفي: وهذا النوع من الاعتراب لا يمكن التعريف به بدون الرجوع إلى الجانب النفسي والاجتماعي، حيث رأينا ما يؤيد قولنا هذا عندما رجعنا إلى المعاجم الفلسفية في هذا الموضوع. مثلاً يعرف الاعتراب في أحد المعاجم بأنه: الانقطاع كلياً عن تراثه انقطاعاً يجعل الإنسان يكره ذلك التراث علناً، أو يكون غير مبال ببعض جوانب السلوك الاجتماعي ذي القيمة والجادبية في الحقيقة، وبهذا يفترق عن مجتمعه^(١). وفي معجم آخر يعرف بأنه: ملاحظة المرء تحقيق ما فقدته من خصائصه عند غيره، أو حالة وعي لفرد أو مجموعة فقدت خصائص شخصيتها نتيجة ضغط الظروف الخارجية^(٢).

يفهم من هذه التعريفات أن الاعتراب بمفهومه الفلسفي يعني ترك الإنسان شخصيته وقيمه الفردية والوطنية وابتعاده عن نفسه وثقافته الوطنية^(٣).

(١) Abdülbaki Güçlü - Erkan Uzun - Serkan Uzun - Ümit Hüsrev Yolsal, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat (١) Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2003, s. 1563

(٢) Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 9. Baskı, Ankara 2004, s. 451

(٣) Bkz. Süleyman Hayri Bolay, “Yabancılaşma Karşısında Yahya Kemal”, *Hece Dergisi Yahya Kemal* (٣) .Beşatlı Özel Sayısı, sayı 145, Ocak 2009, s. 79

إن أوّل ما يتلقاه الإنسان في أسرته منذ صغره هو التربية الأخلاقية. فيحاول الآباء والأمهات تأديب أولادهم على أن لا يسيئوا الأدب لقيمهم المعنوية والوطنية، وعلى أن يكونوا أفراداً محترمين لكبارهم ولمبادئهم الأخلاقية في مجتمعهم. والأولاد الذين يُربّون هكذا تراهم متمسكين بمبادئهم الأخلاقية ما لم يتعرّضوا لتأثيرات سلبية. ولكن في وقتنا هذا، أثرت الوسائل الإعلامية من تلفاز وما فيه من الأفلام والمسلسلات والإعلانات وما على الإنترنت من المنشورات والألعاب والصحف والمجلات وغيرها من الوسائل الإعلامية أثرت على الصغار والشبان والمجتمع بأجمعه تأثيراً سلبياً في عدة نواح من الحياة؛ وخاصة في الناحية الأخلاقية، حيث تؤدي إلى تغيير الهوية والابتعاد عن الثقافة، واتخاذ موقف سلبي ضد مجتمعه الذي نشأ فيه وأسهم في تشكيل شخصيته. فهذا الموقف - الذي قد يصل حتى إلى الصراع مع قيمه المعنوية والثقافية والوطنية - كان موجوداً في الماضي في مجتمعاتنا أيضاً. ولكن الفرق بين الماضي والحاضر أن هذا الموقف السلبي كان في الماضي منحصرأ في دائرة المفكرين فقط، أما اليوم فقد انتشر في المجتمع كله، ولهذا بدأ التراجع في قيمنا الأخلاقية، ونتيجة لذلك التراجع حصل الانحطاط بشكل واضح في مجتمعاتنا في مجال العلاقات الاجتماعية وأسلوب التخاطب ونمط الملابس وغيرها من العلاقات، وظاهرة الاغتراب هذه يمكن أن نلاحظ أثرها في بداية حياة يحيى كمال الفكرية كما كانت لدى المفكرين الآخرين.

٢. يحيى كمال ومراحل الاغتراب:

يمكن أن نتناول الاغتراب في حياة يحيى كمال تحت عنوانين؛ الأول: اغترابه عن نفسه وأسرته وأصدقائه، وعمّا حوله من المحيط الوطني الذي نشأ وترعرع فيه وعن ثقافته المنسوب إليها. الثاني: عودته إلى تبني القيم التي تغرب عنها، ثم بدايته بنقد الاغتراب وإنشاء حياة فكرية ناقدة له.

أ- تغريب يحيى كمال عن نفسه:

مرّت على يحيى كمال سنوات الطفولة في مدينة «أوسكوب ÜSKÜP») وهو في حجر أمه التي كانت ذات عقيدة سليمة، وكانت مداومة على الصلاة، وكان بجوار بيته دار للصوفيين المنسوبين للطريقة الرفاعية، وكان يسمع الأذان كل وقت من مئذنة مسجد الحي وخاصة بعد وفاة أمه؛ كل هذه الأمور كانت سبباً في تنشئته الدينية واهتمامه الإسلامي.

كما حكى يحيى كمال عن نفسه: «مرّت طفولتي في محيطٍ متدينٍ، وعندما كنت في الثالثة عشرة من عمري توفيت أمي، وبدأ اهتمامي بالتصوف، وكنت أحضر إلى مسجد «عيسى يّ» كل ليلة تقريباً، وأقرأ سورة «يس» وأهديها إلى روح أمي، فكان هذا سبباً لعلاقتي بالإسلام والاهتمام به»^(٤).

بعد أن قضى يحيى كمال سنوات طفولته في أجواء روحية ووطنية كما ذكرنا أرسله أبوه إلى إسطنبول

(٤) Yahya Kemal, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyâsî ve Edebî Hâtıralarım*, İstanbul Fetih Cemiyet Yayınları, 3.

.Baskı, İstanbul, 1986, s. 35. (Bu kitap için buradan itibaren ÇGH rumuzu kullanılacaktır)

لدراسة الثانوية عام ١٩٠٢، وأقام عند قريبه «إبراهيم بي»، ولكن هذا الشاب الذي بلغ من العمر ثمانية عشر عاماً ابتلي بحب «باريس» كأقرانه في تلك الفترة من الشبان^(٥).

وقد ابتلي يحيى بحب «باريس» لعدة أسباب، منها: ما نشره المنتسبون إلى «تيار الأدب الجديد» في مجلة «سروة فنون» من الشعر والنثر والترجمة التي كانت تعطي صورة جميلة «لأوروبا وباريس» فقد أثر فيه حب جو الحرية في «باريس»، ومن جانب آخر أحاطه الخوف من تجسس أعوان السلطان عبد الحميد عليه في «إسطنبول»، ولهذا يقول يحيى كمال: «كنت أرى الوطن كالسجن وأوروبا عالماً مشرقاً فكان يشعر بالانزعاج في الشوارع والطرق وغيرها من الأماكن من أحوال الناس ومواقفهم عندما يلقاهم، خاصة كنت نافرماً من أخلاق «الآسيويين»، وكنت أريد التخلص من محيطي القومي، والالتحاق بالعالم الذي كنت أراه في شعر «توفيق فكرة» ونثر «خالد زيا» ومنشورات أتباع هذين المجددين من الشبان، ومن الروايات المترجمة عن اللغة الفرنسية»^(٦).

ومن الأسباب التي جذبت يحيى كمال إلى «باريس» وأدت إلى ابتلائه بحبها: «حكاية صديق الأسرة «شكيب بي» عن مدينة «باريس» بحماس، فكان «شكيب بي» يأخذ معه شبان أسرة «إبراهيم بي» ويحكي لهم عن أفكار فلاسفة «أوروبا»، ويشرح لهم بطلاقة منقطعة النظر أن حضارة «أوروبا» هي أرقى الحضارات، لا مثيل لها بين الحضارات. كان «شكيب بي» قدوة لنا بسبب أدبه وأخلاقه وموقفه ولغته الفرنسية المتقنة، ولكن «شكيب بي» كان معادياً للإسلام والعثمانية وحتى القومية التركية. وكان رجلاً عالمي النزعة. وأكبر نقائصه هي معاداته للوطنية. بل أسوأ من هذا إجبار المخاطبين على قبول أفكاره، فكان يقول: ما منكم من أحد إلا ولا بد أن يهرب إلى «باريس» في أول فرصة»^(٧).

والسبب الآخر نشاط الأتراك الشبان «JÖN TÜRKLER» في «باريس»^(٨). فكان يحيى كمال يعيش باندفاع وحماس ناشئ عن عمر الشباب، وكان يكره «إسطنبول» كثيراً، ويريد أن يتعد عن عالمه الثقافي، ويحاول الوصول في أقرب وقت إلى ثقافة أجنبية كان يشناق إليها. ولهذا ركب سفينة فاراً، فوصل إلى ميناء «مارسيليا» في «فرنسا» ومن هناك إلى «باريس» ويتحدث يحيى عن رحلته تلك فيقول: وقد أثر في «شكيب بي» تأثيراً كبيراً في رحلتي إلى باريس فاراً - وأنا شاب في الثامنة عشرة من العمر ومعني قليل من النقود مع كل المخاطر^(٩).

قد رأينا من خلال ما ذكرنا عن حياة يحيى كمال أنه كان على استعداد للتغريب عن قيم الإسلام وثقافة

(٥) Yahya Kemal, ÇGH, s. 74

(٦) Yahya Kemal, ÇGH, s. 74

(٧) Nihad Sami Banarlı, *Yahya Kemal'in Hatıraları*, İstanbul Fetih Cemiyet Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1997,

s. 41. (Bu kitap için buradan itibaren YKH rumuzu kullanılacaktır

(٨) Yahya Kemal, ÇGH, s. 74

(٩) Banarlı, YKH, s. 41

الشعب التركي قبل رحلته إلى «باريس»، واستمرت عملية الاغتراب - حسب إفادته - بعدما فرّ من «إسطنبول» وذهب إلى «باريس»، وازداد الأمر حتى وصل إلى الحد الأقصى، لأن الاغتراب كان آنذاك شائعاً ومنتشراً جداً بين الأتراك المثقفين المقيمين هناك. فكان يحى كمال قد تأثر بها كتبه المفكرون الأتراك الذين كانوا مقيمين في «باريس» بحيث إنه وصل إلى استنتاج أن الاغتراب أمر لا بد منه للوصول إلى التحضر، وفي الحقيقة إن الاغتراب ينشأ - كما يقول - «من البقاء في أوساط غير وطنية»^(١٠)، فالبقاء في الأوساط الوطنية وتعليم الثقافة الوطنية من أهم الأسباب التي تمنع الاغتراب.

كان الأتراك الشباب «JÖN TÜRKLER» النشيطون المقيمون في «باريس» في مركز حركة الاغتراب خاصة يقومون بعمل عدائي لإسقاط المشاعر الدينية وتدمير المبادئ الأخلاقية الوطنية.

درس يحى كمال اللغة الفرنسية في كلية «ماوكس Meaux Koliji» بتوصية من عبد الله جودة، وتعلّمها في وقت قصير، وعاد إلى «باريس» عام ١٩٠٤، ومنذ ذلك الوقت ويحى كمال يميل إلى الأخذ باتجاه مخالف لما نشأ عليه في وطنه من التربية الأخلاقية والثقافة الدينية، ونستمع إليه وهو يتحدث عن نفسه قائلاً: «حينما خرجت من إسطنبول كان عندي شبهات حول الدين، وفي باريس زادت هذه الشبهات. وكانت سنة ألف وتسعمئة وأربعة سنة أشرق فيها نجم الاشتراكية، واشتد فيها العداء للدين، وكنت ألتحق بالمظاهرات، وكانت تدمع عيناى وأنا أستمع إلى أناشيد الاشتراكية في الشوارع، وكان فؤادي مملوءاً بحب الإنسانية، وكنت أستمع بحماسة شديدة إلى خطابات «ياأوريس JAURES، فرسنكي PRESENCE، وايلانت VAILLANT، سباستيان فأورة SEBASTIAN FAURE، مالاتو MALATO» فجعلتني شخصيتي الثورية واللا دينية تابعاً متطرفاً لـ «غراوا JEAN GRAVE»، وكان الدكتور عبد الله جودة معجباً بما أترنّمه من الأشعار في هذا المجال. واستمرت حماسي الثورية حتى عام ١٩٠٥، وانطفأت بعد ذلك، ولم أعد أستطيع منع نفسي عن ارتياد أمكنة اللهو والترفيه في باريس»^(١١).

فهذه التصريحات توضح مدى تأثير «باريس» في سلوك يحى كمال واتجاهه نحو الاغتراب. فهو لم يبتعد عن مشاعره الدينية والأخلاقية فقط، بل بدأ يبتعد أيضاً عن المشاعر الوطنية التي كانت لديه، والتي اكتسبها من استماعه للقصص التاريخية التي قصها عليه الخادم «حسين» في «أسكوب ÜSKÜP». وهكذا تغرّب يحى كمال، وأصبح ضد الثقافة التركية نفسياً واجتماعياً، شأنه كشأن سائر المثقفين الأتراك المقيمين في «باريس»^(١٢).

وفي كلام آخر يبين يحى كمال مدى تأثير أصدقائه عليه هناك، فيقول: «ربما لم أكن مؤمناً حقاً؛ لأنني لبثت

(١٠) Beşir Ayvazoğlu, *Eve Dönen Adam*, Ötüken Neşriyat, 2. Baskı, İstanbul 1996, s. 23

(١١) Banarlı, *YKH*, s. 80-81

(١٢) Yahya Kemal'in kendi kültürüne yabancılaşması ve bundan kurtuluş süreci konusunda geniş bilgi

.için bkz. Süleyman Hayri Bolay, "Yabancılaşma Karşısında Yahya Kemal", *agy*, s. 79-85

في «باريس» في فترة كانت السيادة للأفكار المادية، ولذا وقعت بالشكوك في إيماني بالله، وكنت أفكر أن محمداً هو دليل لقومه في جزيرة العرب فقط»^(١٧). ويفهم من كل ما ذكرناه أن يحيى كمال حينما كان في «باريس» في الفترات الأولى ابتعد عن جميع مشاعره المعنوية، وتغرب ضد مجتمعه وثقافته ومعتقداته وأخلاقه، حتى إنه كان غير مهال بقوميته أيضاً.

ب- صراع يحيى كمال ضد الاعتراب:

في الأيام التي حضر فيها يحيى كمال إلى «باريس» بعد دراسته في كلية «ماوكس Meaux Koliji» كان يهتم بالتيارات الاشتراكية، فيلتحق بمظاهراتهم، ومن ناحية أخرى التحق بـ «مدرسة العلوم السياسية» فكان طالباً فيها، وتأثر بأساتذتها، وخاصة الأستاذ «ألبرت سورل ALPERT SOREL»، فقد كان يحيى كمال يحب حباً شديداً، ولم يكن يحب درسه فقط، بل كان مسحوراً به، وزاره مع مئة وأربعة طلاب في منزله في شارع «آساجة ASACE»، ووجد فرصة الاستماع إليه. فقد انجذب يحيى كمال إلى ما ألفاه «سورل SOREL» من المعلومات التاريخية وخصوصاً موضوع «أصول البحث عن الفرنسيين في التاريخ»؛ لأنه كان محباً للتاريخ. هذا التأثير بـ «سورل SOREL» أدى بيحيى كمال إلى نقد الاتجاه الاعتراضي الذي كان قد تشكل في «إسطنبول»، وجعل يعارض الآثار السلبية التي تعرّض لها حينما أتى إلى «باريس»، مما جعله يأخذ موقفاً مضاداً لها. فشغف يحيى كمال بحب «البحث عن الأتراك في التاريخ» اقتداءً بما فعله أستاذه، ولكنه كان يعرف أنه يجب أن يزداد علماً؛ لأنه كان على علم أنه متخلف عن أصدقائه الفرنسيين في الصف، فقد كانوا أكثر قراءة منه. ولذلك جعل يجلس نفسه في المكتبة للقراءة حتى يزيل جهله، ويصبح قادراً على المناقشة، وفي سبيل ذلك بذل كل جهده للوصول إلى ذلك الهدف.

لم يطمئن يحيى كمال لما قرأه من الكتب باللغة الفرنسية فقط، فبدأ بقراءة الكتب باللغة التركية أيضاً. فتعلم تاريخ العثمانيين والسلاجقة جيداً. وبعد ذلك تبين له خطأ مجتمعات البلقان، فقد علم أن هدفها هو تدمير العثمانيين، كما تغير رأيه كلياً بالشبان الأتراك «JÖN TÜRKLER»^(١٨). وفي هذا الموضوع يقول يحيى كمال: «بعد تلك التغيرات النظرية، أرى أن دعوة الشبان الأتراك (JÖN TÜRKLER) إمكان تحرير الأتراك عن طريق تأسيس حكم يقوم على القانون الأساسي، -والذي أسس عام ألف وثمانمئة وستة وسبعين- دعوة غير مقبولة عفى عليها الزمان، وخلاصة الأمر: إن دعوة الشبان الأتراك «JÖN TÜRKLER» لا تهدف إلى تحقيق غاية سليمة، ولذلك أرى أنها دعوة في غاية الضعف، وقد كنت أرى أنه لا بد من صحوة أمتنا، وإنشاء مشروعنا الوطني، لنهوض الأتراك»^(١٩).

Nihad Sami Banarlı, "Yahya Kemal ve İman", *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası I*, İstanbul Fetih (١٣) Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1959, s. 2

.Banarlı, YKH, s. 42-45 (١٤)

.Banarlı, YKH, s. 44 (١٥)

وهذا التفكير يرى يحيى كمال أن فكرة الشبان الأتراك «JÖN TÜRKLER» فكرة بحكم العدم نظرياً وعملياً^(١٧). وقد ازدادت ثقة يحيى كمال بقومه بعدما وصل إلى هذه النقطة. وكلما استمرت علاقته بالتاريخ وواصل تطوير دراساته بدأ يعرف مدى ابتعاده ومن معه من المثقفين الأتراك عن الثقافة الوطنية والقيم القومية؛ ولهذا ازداد اهتمامه وثقته بقومه^(١٨)، وأدى ذلك إلى زيادة اعتقاده الخير في الأمة واحترامه لقيّمها. ففي هذا يقول يحيى كمال: «أنا أؤمن بالله الذي آمن به الأتراك وبرسوله الذي آمنوا به أيضاً، وكأن هذا الإيمان كان في أعماق قلبي حينما كنت في «باريس»، والحاصل أن أحداث الحياة المختلفة هزت إيماني في بعض الأحيان، وكانت الأمة التركية هي التي أنقذتني من الكفر؛ لأن الكفر بما آمنت به هذه الأمة لا يعني إلا قسوة القلب وضعف الضمير»^(١٩).

لقد كان للتربية المعنوية والوطنية التي تلقاها يحيى في صغره أثر في التغيير الفكري لديه، لأن المؤثرات التي يتأثر بها الإنسان في الطفولة أكثر بقاءً في الذاكرة. كما أن يحيى كمال كان يتذكر ما علمته أمه في صغره؛ من محبة الله ورسوله، وكان يحس بحيوية بعض القيم، حتى إنه عندما كان يعيش مبتعداً عن الدين كان يشعر وكأنّ صوت الأذان الذي كان يسمعه في الطفولة يرُّنُّ في أذنه. ويبين هذا بقوله: «هذه الأصوات -صوت الأذان- لم تفارقني أبداً. وأعتقد أن الأذان يؤثر في تكوين شخصية الأولاد الأتراك المسلمين. عندما كنت في «باريس» كنت أشعر بصدى صوت الأذان الذي كنت أسمعه في «أوسكوب ÜSKÜP» كتذكّار من الماضي»^(٢٠).

فتلك الذكريات هي التي هزت مشاعر يحيى كمال وأدت به إلى العودة إلى قيم أمته، وأول ما ظهر أثر تلك العودة ظهر في فهم الشعر. فقد كان يعتقد في البداية أن الشعر التركي إنما يُستحسن إذا سلك مسلك الشعر اليوناني واللاتيني، فكان يعجبه تيار «Nev Yunanilik» (الشعر اليوناني الجديد)، ولكنه عندما تذوق الشعر التركي وشعر ببساطته ترك الإعجاب بالشعر اليوناني. فبدأ يحاول تحرير الشعر التركي عن التأثير الأجنبي، ودعا إلى تطوير الشعر التركي ضمن الإيقاع الصوتي الوطني، واستخدم في شعره اللغة التركية اليومية، وكان يحيى كمال قد قرأ وهو في «باريس» كثيراً من كتب التاريخ، ولذا كان ذا خبرة في تاريخ الأتراك، فجعل يطبق فكرته حول «البحث عن الأتراك في التاريخ» مستلهماً ذلك من «سورل SOREL»، وساقه ما قاله «قامللا يوليان GAMILLE JULIAN» -«الأمة الفرنسية هي حصيلة الأراضي الفرنسية من مدة ألف عام»- إلى البحث في أراضي الأناضول. وانطلاقاً من هذه الفكرة قال يحيى كمال: إن الأمة التركية جعلت الأناضول لها وطناً في عام ألف وواحد وسبعين، واستمر كيانه من ذلك الوقت حتى الآن بشكل جديد، فأراضي الأناضول كانت وسيلة لخروج الأمة التركية إلى ساحة التاريخ^(٢١).

Yahya Kemal, ÇGH, s. 191 (١٦)

.Bolay, "Yabancılaşma Karşısında Yahya Kemal", agy, s. 81 (١٧)

.Banarlı, "Yahya Kemal ve İman", agy, s. 2 (١٨)

.Banarlı, YKH, s. 26-27 (١٩)

Yahya Kemal'in tarih anlayışı konusunda geniş bilgi için bkz. H. Ömer Özden, *Estetik ve Tarih* (٢٠)
Felsefesi Açısından Yahya Kemal, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 143-150

٣. الاعتراب في المجتمع التركي وطرق التخلص منه:

شاهد يحيى كمال الكثير من الكتاب والشعراء وغيرهم من المثقفين الذين غادروا بلادهم لإصلاح الفساد في بلادهم، ودرسوا الدراسات العليا هناك، ثم بدؤوا بتبني فكرة الاعتراب، فابتعدوا عن جميع قيم بلادهم، وأعرضوا عنها، ولما سمع يحيى كمال -خلال دراسته- من المؤرخين الأجانب أن تاريخ الأتراك غير مكتشفٍ بعد، بدأ بتطوير دراسته في هذا المجال، وبهذا عاد إلى جوهره، وفهم أن الخطوة الأولى للتخلص من التأثيرات الخارجية هي التعرف على تاريخنا، فبدأ يحيى كمال يناقش القضايا المتعلقة بتاريخ الأتراك، ويشرح أهمية التاريخ لشعبنا. ولما عاد يحيى كمال إلى البلد وهو يحمل العديد من المشاعر المختلفة، لاحظ أن الاعتراب -الذي كان قد وقع فيه في فترة من حياته- بدأ ينتشر في تصرفات بعض الناس، خاصة سكان بعض المناطق، وقد عبّر عن هذا في مقالة له بعنوان «الأحياء بغير أذان»: «هكذا كنت أفكر: هل الجنسية التركية كاملة لأولئك الأطفال الذين ولدوا وعاشوا في منطقة «شيشلي Şişli»، قادي كوي Kadi köy، مودى Moda» وأمثالها من المناطق التي لا تُرى فيها المآذن ولا يسمع فيها الأذان ولا يُشعر فيها بحضور شهر رمضان؟ فكيف يرى هؤلاء الأطفال حلم الطفولة الإسلامي؟»^(٢١).

وكان يحيى كمال محقّقاً بشكل كبير في تفكيره بأن الأطفال الأتراك الذين ينشؤون في أحياء لا يشعرون فيها بأيام رمضان، لا يحصلون على نصيب كامل من جنسيتهم، وهذا يعني أن هذا خطر على جيل جديد ينشأ بعيداً عن ثقافته تماماً، ونحن نعلم جميعاً أنه يوجد في مجتمعنا كثير من الشباب الذين لم تتعمق فيهم المشاعر الدينية والوطنية، وليس لديهم أي علاقة مع ثقافة الأمة التركية، علماً أن عدم فقدان المشاعر الدينية والوطنية والحفاظ عليها هو الطريق الوحيد للتخلص من الاعتراب، ويؤكد يحيى كمال على أن الاعتراب لم يؤثر في الشبان فقط، بل إن كثيراً من الرجال والنساء الأتراك وقعوا في الاعتراب، فتركوا تقاليدهم أيضاً. ويقترح يحيى كمال على المتغربين المبتعدين عن تقاليدهم حتى في فترة النضال الوطني العودة إلى الجوهر والقيم القومية وتنظيم السلوك بناء عليها بكل طبقات المجتمع من رجاله ونسائه وعلماؤه وغيرهم من مكونات المجتمع^(٢٢).

ويوضح يحيى كمال في مقاله «الأحياء بغير أذان» قائلاً: «ليس الاعتراب والتمدن مترادفين، ولكن الفهم الخاطئ للتمدن أدى إلى الاعتراب»، ويقول: «لو أردتم معرفة الفرق بين الحالة الروحية للأتراك في الماضي وبين حالتهم الروحية اليوم فعليكم بالمقارنة بين المناطق الحديثة والقديمة في إسطنبول، فالسفهاء الذين يتسامحون بالخروج عن الإسلام للوصول إلى التحضر عليهم الذهاب إلى مدن «البلقان» ليروا أن تلك المدن الحديثة يرتفع في كل أنحائها أبراج الأجراس «Burç Kuleler» فالمشهد يذكرنا بالعلاقة بين دين الشعب وجنسيتهم. فليست تلك المدن عارية عن المشاعر الدينية كالمناطق الحديثة عندنا»^(٢٣).

(٢١) Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995, s. 126

(٢٢) Yahya Kemal, *Mektuplar Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1990, s. (٢٢)

.137-140, 141-143; *Eğil Dağlar*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 1992, s. 107-109

(٢٣) Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, s. 128

ولهذا يشير يحيى كمال إلى أن عدم الحفاظ على الجوامع - وهي آثار معمارية وطنية أساسية - سيؤدي إلى الاغتراب، وسيستسبب الاغتراب بالإمبريالية الثقافية.

والتحضر عند يحيى كمال لا يتطلب الانسلاخ عن القيم الشعبية والوطنية، بل هو تطبيق لقيمنا وفق مستلزمات العصر. ويشير يحيى كمال في شعره «السيد مصطفى باشا» إلى أن سبب تغربنا عن هويتنا هو الابتعاد عن جوهرنا الذاتي وجوهر وجودنا وجذورنا. فيقول:

قد انقطعنا عن جوهر وجودنا الأصيل
يقولون عدم الانتماء جراحة للإنسان خطيرة
يعبر المستمعون بأنه الجرح القاتل
فهذا هو اليتيم المحزن في العالم بلا حدود
كالشجر المقطوع وجذورها تحت التراب
ولا نلد على تلك الأراضي وأسفاً^(٢٤)
يتطلب الروح كل ما يهب من الرياح متسلياً

على الرغم من الظروف السلبية فإن يحيى كمال لم يكن يائساً من الشعب التركي، بل كان يعتقد أن التخلص من مرض الاغتراب محبباً في طبيئته وطبيعته. وكان يؤمن بأن الشعب التركي سيكتشف جوهره بالعودة إلى جذوره من جديد.

فيقول: «هل طار روح الشعب التركي كريح تهب؟ لا، هو موجود في الأغلبية من المجتمع، ولكننا - نحن الجيل الأخير - افترقنا عن السواد الأعظم كقطع الغنم، وثمنا في هذا الوادي، ولكننا لن نبتعد أكثر، سنعود ولنلتحق بالقافلة مرة أخرى»^(٢٥).

والعودة إلى الأصل ليست سهلة كما هو معلوم، ولكنها ليست مستحيلة أيضاً. والمجتمع التركي - عند يحيى كمال - كلما عرف نفسه وقدر قيمه الوطنية والدينية، وتعبير آخر كلما ازدادت ثقة المجتمع بنفسه سيتغلب على الاغتراب. وهذا لا يعني الانصراف عن الغرب وردّ حضارتهم تماماً وتحويل وجوهنا نحو الشرق.

وبحسب رأي يحيى كمال فإن تخلص شعبنا من الصعوبات كافة إنما يتحقق بتربية أشخاص يجمعون بين قيمنا الشعبية والحياة الحديثة والاستفادة منهم في الحياة التعليمية، ويعبر عن هذا الرأي بقوله: «لم نستطع تربية المرشدين والشعراء والأدباء والخطباء الذين جمعوا بين السلوك الجديد وبين الحياة الدينية لآبائنا بحيث ينقدونا من الجذب الفكري والصعوبات الاجتماعية، ولكننا نستطيع ذلك من خلال العودة إلى هويتنا»^(٢٦).

فهذا يعني الإنشاء من جديد، ولا بد من عودة الشعب التركي إلى نفسه وجوهره وقيمه؛ من معرفة هويته وثقافته الشعبية، وهذا يستدعي معرفة مستندات الثقافة التركية، ومعرفة تلك المستندات ومعرفة اللغة التركية

.Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbeimiz*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 16. Baskı, İstanbul 2002, s. 51-52 (٢٤)

.Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, s. 128 (٢٥)

.Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, s. 128 (٢٦)

واستعمالها بشكل صحيح ومعرفة تاريخنا حق المعرفة، كل ذلك إنما يتحقق بالعودة إلى قيمنا المعنوية والنهضة الصناعية الخاصة بنا، كذلك ينبغي تعلم الأساليب والتقنيات العلمية الغربية وطرق تطبيقها، وليس أساليب الحياة الغربية.

النتيجة والتقييم:

من خلال بحثنا عن الحياة الفكرية للمثقف التركي يحيى كمال -الذي ترعرع في منطقة متدينة، ثم تبنى الأفكار الغربية، ثم اشتاق للحرية الغربية، تلك الحياة أدت بدورها إلى ابتعاده عن مجتمعه، ولكنه بعد أن أجرى العديد من البحوث والدراسات عاد إلى ثقافته الوطنية وقيمه الشعبية مرة أخرى - يمكننا أن نرى بوضوح أسباب الاعتراب لمثقفٍ تركيٍّ، وكيفية التخلص منه، حيث إن معرفة تاريخنا هو العامل المؤثر لتجنب الاعتراب. ومعرفة قيمنا الثقافية ليست حكراً على الشبان والصغار فقط، بل بها يتحقق الحفاظ على المشاعر الدينية والوطنية للكبار الذين أصبحوا تحت سيطرة الاعتراب، ولذلك بدؤوا يقلدون الغرب ويتركون تقاليدهم الوطنية. لابد من منع التقييم الخاطئ للتحضر، ومنع تحوله إلى الابتعاد عن الإسلام وعن جوهرنا الخاص بنا، فمن الضروري تطبيق متطلبات الحياة العصرية مع القيم الخاصة بنا، وبرأي يحيى كمال فإن المجتمع كلما عرف نفسه وكلما قدر مبادئه الدينية والوطنية -وبعبارة أخرى: كلما ازدادت ثقة المجتمع التركي بنفسه - سيتغلب على الاعتراب.

المصادر والمراجع:

- Ayvazoğlu, Beşir, Eve Dönen Adam, Ötüken Neşriyat, 2. Baskı, İstanbul 1996, s. 23.
- Banarlı, Nihad Sami, Yahya Kemal'in Hatıraları, İstanbul Fetih Cemiyet Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1997.
- "Yahya Kemal ve İman", Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası I, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1959.
- Bolay, Süleyman Hayri, Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü, Akçağ Yayınları, 9. Baskı, Ankara 2004.
- "Yabancılaşma Karşısında Yahya Kemal", Hece Dergisi Yahya Kemal Beyatlı Özel Sayısı, sayı: 145, Ocak 2009.
- Güçlü, Abdülbaki, Erkan Uzun, Serkan Uzun, Ümit Hüsrev Yolsal, Felsefe Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2003.
- Kemal, Yahya, Aziz İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995.
- Çocukluğum, Gençliğim, Siyâsî ve Edebî Hâtıralarım, İstanbul Fetih Cemiyet Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1986.
- Eğil Dağlar, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1992.
- Kendi Gök Kubbeimiz, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 16. Baskı, İstanbul 2002.
- Mektuplar Makaleler, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1990.
- Özden, H. Ömer, Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.